

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia** (koncepció) **célja**, hogy távlatos, az egész nemzetet összefogó irányt adjon az egyéni és közösségi cselekvések számára annak érdekében, hogy **a mindenkori jó élet alapfeltételeit biztosító nemzeti – humán, társadalmi, természeti és gazdasági – erőforrásokat mennyiségi és minőségi értelemben is fenntartsuk, gyarapítsuk.**

Bár a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban leginkább az annak megvalósításához hozzájáruló technológiákat szokás kiemelni (megújuló energiaforrások, újrahasznosítás, stb.), a **fenntartható társadalom** mégis ennél szélesebb körű, elsősorban kulturális probléma. Az alapkérdés az, miként képes az adott emberi közösség folytonosan és eredményesen alkalmazkodni az állandóan változó (gazdasági, társadalmi, természeti) környezetéhez. Az emberiség válasza erre a kihívásra a **kulturális adaptáció**: az értékek, a hitrendszerek, az intézmények, a társadalmi-gazdasági szerkezet, a tudományos-technológiai ismeretek szükséges mértékű – a hagyományokra szervesen építkező, a társadalom szövetét önkényesen nem felszakító – megváltoztatása, fejlesztése, hozzáigazítása a környezeti kihívások szerinti megfelelő mértékben. **Egy nemzet fenntartható fejlődési stratégiája ennek a kulturális alkalmazkodásnak a terve, zsinórmértéke.**

A Keretstratégia önmagában is a nemzedékek közötti szolidaritás erősítésének eszköze, mert

- a fenntarthatóságra való átmenet céljainak elérését szolgáló jogintézmények elvi alapját jelenti;
- javaslatokat és ajánlásokat fogalmaz meg a döntési jogosítványokkal rendelkező társadalmi szereplőknek;
- kommunikációs felületet és egyeztetési platformot képez azzal, hogy a társadalom tagjai közt tematikus párbeszédet kezdeményez és folytat, ezzel hozzájárul a felelősségtudat erősítéséhez.

A jelen Keretstratégia nem egyszeri konszenzust akar teremteni, hanem időről-időre megteremti önmaga felülvizsgálatának, az aktuális helyzethez való alkalmazásának lehetőségét.

2012. január 1-jével hatályba lépett új **Alaptörvény**ünk, amely számos rendelkezésében kötelezettségeket ír elő a fenntarthatóság területén az államadósság korlátozásától kezdődően a természeti örökségünk védelméig. Az Alaptörvény rögzíti a fenntarthatóság felé átmenettel kapcsolatos alapvető értékeket, a Q) cikkben nevesítve a fenntartható fejlődés elvét is. A *Nemzeti hitvallás* kinyilvánítja az utánunk következő nemzedékek életfeltételeinek védelmezését, a kultúra fenntartását. A jövő nemzedékek érdekeinek védelmére a 30. cikk az alapvető jogok biztosának külön helyettesét rendeli. Az L) cikk védi a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A P) és a XXI. cikkek a természeti erőforrások, valamint a kulturális értékek védelmének, fenntartásának és a jövő nemzedékek számára való megőrzésének köteleességét állítják elénk. A 38. cikk szerint a

nemzeti vagyon védelme a természeti erőforrások megóvását, a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevételét is szolgálja. Az X. és XI. cikkek a tanuláshoz és a művelődéshez való jog biztosításán keresztül jelzik a tudás gyarapításának fontosságát. A XX. cikk a testi és lelki egészséghez való jogot biztosítja. Az N) cikk kimondja a fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét. A 36. és 37. cikkek gátat szabnak az államadósság növekedésének, a 44. cikkben létrehozott Költségvetési Tanács pedig őrre e rendelkezés betartásának.

Jelen dokumentum a közpolitikai döntéselőkészítő-döntéshozási rendszerben koncepcióként vagy keretstratégiaként funkcionál. Keretet ad, célokat, prioritásokat vázol más döntéshozók számára, hogy az ágazati stratégiákban olyan cél-eszköz-határidő-pénzügyi forrás rendszert tudjanak az adott szakágazatban megalkotni, ami más ágazati stratégiákkal együtt, azokkal összhangban, érdemben tudja szolgálni a fenntarthatósági átmenetet.

A Keretstratégia célja egyszersmind, hogy hozzájáruljon egy nemzeti konszenzus kialakulásához a fenntarthatóságról. A fenntarthatóság ugyanis nem egyszerűen, sőt nem is elsőrendűen politikai és kormányzási kérdés. Mindenekelőtt az egyes személyeknek, családoknak, üzleti vállalkozásoknak, civil szerveződéseknek kell olyan célokat, értékeket követniük, oly módon meghozni mindennapos döntéseiket és olyan innovatív kezdeményezésekbe belevágniuk, amelyek biztosíthatjuk erőforrásaink megmaradását és bővülését.

A fenntartható fejlődés értelmezése

A fenntartható fejlődés fogalma két részből áll: tartalmazza az ember fejlődésére, a boldog és értelmes életvitel előmozdítására való igényét, azt, hogy kívánjuk az egyéni jó élet feltételeinek (biztonság, egészség, stb.) javulását, továbbá szeretnénk a közjót is gyarapítani. A jó életen nem pusztán az anyagi gyarapodást, s főleg nem az önmagáért való fogyasztás vég nélküli növelését értjük, hanem az ember teljességének fejlődését, annak szellemi és lelki vonatkozásaival együtt.

A fenntarthatóság a jó élet feltételeinek javítása elé feltételeket, korlátokat állít: a fejlődés nem alapulhat a jó élet alapjainak, a közösség erőforrásainak a felélésén. A fenntarthatóság először is jelenti azt, hogy a gazdasági tevékenységek során figyelembe vesszük és érvényesítjük az ökológiai korlátokat: belül maradunk a Föld környezeti eltartóképességén, a természet adományait mértékletesen használjuk. Másodszer a gyarapítható, fejleszhető humán, társadalmi és gazdasági erőforrások terén gondoskodunk ezen erőforrások megfelelő mennyiségi és minőségi állapotának fenntartásáról, bővítéséről, minőségeik javításáról.

A fenntarthatóság kritériumának érvényesítése a fentiek alapján azt eredményezi, hogy a fejlődést a jövőben nem lehet a természeti erőforrások korlátlan felhasználására (például a véges fosszilis energiahordozók egyre fokozódó kitermelésére vagy a talajok megújuló-képességén túlmenő élelmiszertermelésre) vagy az eladósodásra alapozni, hanem meg kell találni a társadalmi jólét létrehozásának innovatívabb útjait.

A fenntarthatóságnak van közvetlen politikai értelmezése is. A modern demokráciák egyik szerkezeti problémája a döntések hosszú távú következményei és a döntéshozók rövid időhorizontja közötti feszültség. Azaz képesek vagyunk a ma problémáit a jövő generációk kontójára, a nemzet hosszú távú érdekeinek sérelmére megoldani. Egy fenntartható társadalomban intézményes korlátok, megoldások léteznek a hosszú távú hatások figyelembevételére, a nemzeti erőforrások megőrzésére, fejlesztésére. A fenntarthatósági politikai metaforája tehát a jövő nemzedékek eladásításának megakadályozása. **A fenntarthatósági politika a jövővel kapcsolatos kockázatok ésszerű mérséklését célzó politikai cselekvések együttese.**

Helyzetkép: Nem fenntartható folyamatok

A világban és Magyarországon is számos és súlyos következménnyel fenyegető olyan folyamatot láthatunk, amiket egyértelműen fenntarthatatlan kell minősítenünk.

Globális folyamatok: Az emberiség a 20. század második felére olyan gazdálkodási – termelési és fogyasztási – módot alakított ki, amely egyre gyorsuló ütemben éli fel az emberi létezés alapját jelentő természeti környezet elemeit, kipusztítva más fajokat a Föld felszínéről, megváltoztatva az éghajlatot, jelentősen megcsapolva a nem megújuló nyersanyag- és energiaforrásokat. A rendelkezésünkre álló kutatási eredmények, megfigyelések világosan jelzik, hogy számos területen átléptük a Föld környezeti eltartóképességének határait. Mára világhosszá vált, hogy sem a ma élő hét milliárdnyi, sem a 2050 környékén várható kilenc milliárdnyi ember számára a jelenleg általánosan használt technológiákkal és jellemző fogyasztási szemlélettel képtelenség kielégíteni a szükségleteket – ehhez a rendelkezésünkre álló Föld nem lenne elegendő. A társadalmaknak változtatniuk kell céljaikon: a jólét növelése mellett kiemelten fontos lesz azon feltételek, korlátok megállapítása, melyeket figyelembe kell venni, nem szabad átlépni a jólét kiterjesztése során.

Az erőforrások helyzete Magyarországon: Hazánkban mind a négy nemzeti erőforrásunk területén kedvezőtlen folyamatok a meghatározók.

Humán erőforrások: Magyarország népessége veszélyes ütemben fogy. A gazdasági fejlődéshez, a fenntartható módon működő gazdaság kialakításához szükséges innovációk kifejlesztését megalapozó tudás gyarapításában lemaradóban vagyunk az ezen a téren előjáró országokhoz képest. A magyar emberek egészségi állapota is rosszabb, mint ami gazdasági fejlettségi szintünkön elvárható lenne, s rosszabb, mint a szomszédos országokban. Hazánkban jelentősek e területeken is a regionális egyenlőtlenségek, s a tudás gyarapításának vagy az egészség megőrzésének jelentős akadálya a szegénység, a társadalmi kirekesztettség.

Társadalmi erőforrások: A magyar társadalomban a fenntartható fejlődés szempontjából meglehetősen ellentmondásos, pozitív és negatív elemeket egyaránt magában foglaló kulturális környezet alakult ki. Tiszteljük a munkát, a teljesítményt valamint a természetet, fontosnak tartjuk a takarékoskosságot és a személyes felelősségvállalást és a normakövetést. Negatívum a hedonista

szemléletmód, a kockázatvállalás elutasítása, és e helyett az államra való túlzott hagyatkozás. A társadalmi együttműködés területén, nemzetközi összehasonlításban alacsony mind az emberekbe, mint az intézményekbe vetett bizalom, ugyanakkor magas a családba és a szűkebb személyes környezetbe vetett „partikuláris” bizalom.

Természeti erőforrások: A nemzetközi tendenciákkal megegyezően hazánkban is egyre kisebb területre szorul vissza a természetes környezet. Magyarország területe természetes ökoszisztéma-szolgáltatásainak mintegy 90%-át már elvesztettük, s a természetes területek felszámolása, beépítése továbbra is nagy ütemben folytatódik. A termőföld Magyarország kiemelkedően fontos erőforrása, termékenységét azonban degradációs folyamatok (talajszerkezetromlás, szikesedés, erózió, szervesanyag-tartalom csökkenése, stb.) veszélyeztetik. Számos levegő- és vízszennyezési problémával küzdünk, s számolnunk kell az éghajlatváltozásból eredő kedvezőtlen következményekkel is.

Gazdasági erőforrások: A magyar vállalkozói kultúra számos eleme támogatja a vállalkozói tevékenységet, s mára kiformalódott a vállalkozói gazdaságot átszövő bizalomerősítő személyes kapcsolatok rendszere is. Magas ugyanakkor a magyar gazdaság nemzetközi kitétsége, a külföldi tőkéből és nyersanyagoktól való függése, amihez jelentős, a külföld felé való eladósodottság társul. A fenntartható gazdasági fejlődést veszélyeztetik a szabályozás egyenetlenségei is. A közösségi infrastruktúra helyenként rendkívül lepusztult állapotban van, s nemzetközi összehasonlításban alacsony a vállalkozások K+F és innovációs tevékenysége ill. a foglalkoztatottság szintje. A közkiadások legnagyobb tételét jelentő jóléti rendszer (az életpálya-finanszírozás intézménye) is fenntarthatatlan, jelentős implicit adósságot hárít a jövő nemzedékekre.

A fenntarthatóság felé való átmenetet támogató értékek

A nemzeti erőforrások terén mutatkozó, fenntarthatónak nem minősíthető állapotok javítása a fenntarthatatlan irányba vezető folyamatok, ok-okozati kapcsolatok gyökerének, alapvető okainak kezelését igényli. A tüneti kezelés – bár a jelenben könnyebben elviselhető helyzetet teremthet – hosszú távon nem segít, a problémák újratermelődnek.

A Keretstratégia szemléletében a fenntarthatóság felé való átmenet célja a közjó tartós biztosítása, a jó élet lehetőségének alapjait jelentő erőforrásaink hosszabb távú megóvását a rövid távú érdekekkel egyensúlyba hozó kormányzás, szabályozás és gazdálkodás. A fenntarthatóság felé való átmenet középpontjába pedig – az eddigi ágazati megközelítés helyett – az embert és a közösségeket kell helyezni.

Az a nemzet lehet hosszú távon is folyamatosan sikeres, azaz lehet képes állandósítani a jó élet megélésének magas szintű feltételeit és lehetőségeit, amelyik értékeiben, politikai kultúrájában és mindennapi cselekvéseiben megjelenik a hosszú távú hatások mérlegelésének szándéka és képessége, s ennek a mérlegelésnek a nyomán bölcs, kiegyensúlyozott döntéseket hoz.

A fenntarthatóság felé való átmenet végén egy olyan harmonikus, értékkövető és értékőrző magyar társadalom sejlik fel, melyben a boldogulás alapja – az anyagi értékek mellett – az egészség, a tudás, az erkölcs (mely többek között hiten, bizalmon és tiszteleten alapul), valamint a családi, közösségi és a nemzeti összetartozás.

A fenntartható társadalom tagjai számára fontosak a mértékletesség, a takarékoság értékei. A nemzet tagjai között kölcsönös és erős bizalom áll fenn. A siker kulcsa a kitartó munka, a találmányosság, a fejlesztésre való készség és a gazdasági tevékenységek címzettjei felé való empátia, s nem az adócsalás, a korrupció vagy a járadékvadászat. A megtakarítás, a vagyongyarapítás fontosabb a fogyasztásnál, a meglévő élvezete a szerzésnél.

A fenntarthatóság szempontjából pozitív értékek megerősítésében fontos szerepet kapnak a művészetek, a tag értelemben vett kulturális tevékenységek, a határainkon túl élő magyarokkal való kapcsolattartás.

Az egyének életmódja elősegíti az egészség megőrzését, az emberek kihasználják a folyamatosan bővülő oktatási lehetőségeket és nyitottak az élethosszig tartó tanulásra. A tudás a nemzet valamennyi tagja számára megszerzhető, s biztosítja a személyek számára a boldogulás esélyegyenlőségét, a társadalom számára pedig azt, hogy mindenki tehetsége, szorgalma a közjó javára is válik. A tudományos kutatás és a vállalati innováció megbecsült tevékenységek, amiken gazdasági fejlődésünk alapszik.

A társadalom intézményei támogatják az erős és tartós párkapcsolatokat, védik a családot. Olyan gazdasági, vállalatvezetési, illetve felsőoktatás-szervezési kultúra alakul ki, ami támogatja a szülők számára a gyermekvállalás és a munka, valamint gyermekvállalás és a felsőfokú tanulmányok összeegyeztetését. Az állam kiterjedt gyermekjóléti intézményhálózattal segíti ebben a családokat.

A gazdaság az ökológiai korlátain belül működik. A fenntartható fejlődés a természeti erőforrásokkal való olyan tartamos, értékvédő gazdálkodást jelent, ami lehetővé teszi az emberek boldogulását anélkül, hogy a gazdasági fejlődés lerombolná a sokféleséget, a komplexitást és az ökoszisztéma-szolgáltatásokat. Az emberek tisztelik a természetet, természeti értékeinket, a helyi közösségek felismerik a rendelkezésükre álló természeti erőforrásokból adódó lehetőségeiket, termelésüket, energiafelhasználásukat és fogyasztásukat erre alapozva szervezik meg. Sokrétű, gazdag gazdasági kapcsolatok szövik egybe várost és vidékét, az egymással szomszédos, majd a távolabbi településeket, amik biztos alapját adják Magyarország nemzetközi gazdaságba való bekapcsolódásának.

Ma sok területen a magyar nemzetre nem a fenntarthatóságot szolgáló pozitív vonások a jellemzők, de nem szükségszerű, hogy mindez így is maradjon. Politikai akarattal, társadalmi támogatással, hagyományainkból való merítéssel és megfelelő intézmények működtetésével a jövő generációk érdekeivel is összhangban álló fejlődési pályát találhatunk. A fenntartható társadalom megvalósítása természetesen nem megy egy csapásra, az első lépések megtételéhez ugyanakkor hatékony lehetőségek állnak rendelkezésünkre.

A nemzeti fenntartható fejlődési koncepció célrendszere

A fenntartható társadalmi működés kialakításának alapfeladata a nemzeti erőforrások megóvását és gyarapítását biztosító intézményrendszer létrehozása és fejlesztése.

A Keretstratégia szemléletében **a fenntarthatóság felé való átmenet célja a közjó tartós biztosítása**, a jó élet lehetőségének alapjait jelentő **erőforrásaink hosszabb távú megóvását a rövidtávú érdekekkel egyensúlyba hozó kormányzás, szabályozás és gazdálkodás**. **A fenntarthatóság felé való átmenet középpontjába** pedig – az eddigi ágazati megközelítés helyett – **az embert és a közösségeket kell helyezni**.

A nemzet fenntarthatósági politikájának **átfogó célja az alkalmazkodóképesség feltételeinek biztosítása, az ahhoz szükséges kulturális adaptáció minőségi javítása**.

A négy alapvető nemzeti erőforrás területén **a célok rendszere** a következő:

Humán erőforrások: Népeségében stabil, egészséges, a kor kihívásainak megfelelő készségekkel és tudással rendelkező emberek alkotta társadalom.

Demográfia: Közép távon kívánatos cél a születések számának növelése, a halandóság csökkentése, ezek eredményeképpen a népességfogyás lelassítása, hosszú távon a népességszám stabilizálása. Mivel a társadalom öregedése nem elkerülhető, fontos az idős emberek egészségének megőrzése, a társadalmi együttműködésben való szerepük lehetőségének biztosítása.

Egészség: A halandóság csökkentésében a közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózás. A betegségteher túlnyomó részét adó, jelentős mértékben az életmódtól függő krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése, az egészségkockázatos magatartási formák arányának, valamint a környezeti kockázati tényezők csökkentése.

Tudás: Olyan oktatás-nevelés-képzés (és kulturális intézményrendszer) kialakítása, amely egyfelől fejleszti az értékeket, erkölcsi normákat, érzelmeket, a közösségekhez való kötődést, rendszerszemléleti képességet ad, másfelől biztosítja a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátítását, a társadalmi tanulás új formáinak létrejöttét, kialakítja az életen át tartó tanulásra való igényt. Cél továbbá a köz- és vállalati kiadások megfelelő szintű kutatás-fejlesztési-innovációs hányadának biztosítása. Mindezek eredményeképpen várható, hogy a gazdasági-társadalmi fejlődés fő forrásává a tudás és az innováció váljon, s hogy növekedjen a foglalkoztatható emberek száma.

Leszakadó csoportok integrációja: A szegénység vagy az etnikai alapú társadalmi kirekesztettség az egyik legsúlyosabb akadálya a tudásalapú, egészséges társadalom megteremtésének. A leszakadó térségekben cél kiemelt oktatási és egészségügyi

programok indítása, ahol az Egészség és Tudás kategóriákban meghatározott célok eléréséhez többletforrások és egyedi intézkedések járulnak.

Társadalmi erőforrások: Fenntarthatóságot támogató kultúra kialakítása, a fenntartható társadalom szempontjából pozitív értékek, erkölcsi normák és attitűdök erősítése.

Mivel minden társadalom környezete folyamatosan változik, e változáshoz saját önazonosságunk megtartása mellett alkalmazkodnunk kell. Ebből fakadóan karban kell tartanunk azon ismereteinket, amelyek a közösség összetartozását és fennmaradását biztosítják.

A bizalom infrastruktúrájának erősítése: A korrupció és a gazdasági járadékvadászat elleni fellépés, a normák betartásának biztosítása, a társadalmi-gazdasági kapcsolatok befolyásoló állami szabályzórendszer stabilitásának megteremtése, a kormányzás kiszámíthatóságának erősítése.

Munka társadalmi körülményei: A munkakörülményekkel való elégedettség, örömezés növelése, a munkahelyi stressz csökkentése a szervezeti kultúra fejlesztésével. A társadalmi kirekesztettség mérséklését célzó programok segítségével a munkába bevonható polgárok körének bővítése, a foglalkoztatottság javítása.

A családi értékek erősítése: Párkapcsolatokhoz, házassághoz kapcsolódó értékek támogatása (nevelésben, civil szervezetek és egyházak segítségével). Családbarát munkahely és felsőoktatás ethoszának erősítése.

A múlt örökségének ápolása, kulturális szolgáltatások fejlesztése: A társadalmi kohézió erősítése, a bizalom újratermelése, működőképes közösségi hálózatok fenntartása, a fenntarthatósággal kapcsolatos értékek erősítése.

Természeti erőforrások: A környezeti eltartóképeség mint a gazdálkodás korlátjának érvényesítése

Biodiverzitás, megújuló természeti erőforrások: Az Európában egyedülálló fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások degradációjának megakadályozása. A talaj termőképességének fenntartása, a természetes területek beépítési sebességének csökkentése. A fenntartható hozamon alapuló gazdálkodás a megújuló erőforrásokkal.

Az embert érő környezeti terhelések csökkentése: Az emberi egészséget és életminőséget veszélyeztető kibocsátások szabályozása.

Nem megújuló természeti erőforrások: Az ásványkincsekkel és energiahordozókkal való beosztó, ésszerű gazdálkodás.

Gazdasági (fizikai) erőforrások: Az önrendelkezés megfelelő szintjének fenntartása a gazdaságpolitikai döntésekben. A fizikai tőke szelektív gyarapítása, a közösségi tőkejavak amortizációjának pótlása. A hazai tőkebefektetők arányának fokozatos növelése, a külföldi

kitettségünk csökkentése. Lokalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok kihasználása közötti ésszerű arány megteremtése.

A vállalkozói tőke és az innováció erősítése, a foglalkoztatás bővítése: A vállalkozások fenntartható fejlődéséhez szükséges üzleti környezet fejlesztése, a bizalom infrastruktúrájának erősítése, az innovációs ráfordítások és a forrásfelhasználás hatékonyságának növelése, a környezetterhelést csökkentő technológiák elterjedésének ösztönzése.

Költségvetési politika: Az államadósság ésszerű szintre csökkentése, prudens költségvetési gyakorlat tartósítása.

Életpálya-finanszírozás: A korosztályos egyensúly fokozatos visszaállítása.

A nemzeti fenntartható fejlődési koncepció eszközei

A fenntartható fejlődési koncepció által javasolt intézményrendszer:

(1) Folyamatosan nyomon kell követni, s mennyiségi, minőségi indikátorokkal mérni kell a nemzeti erőforrások alakulását: fogyását vagy gyarapodását, romlását vagy javulását.

Az Európai Unió statisztikai szervezete, az *Eurostat* ajánlásai alapján a Központi Statisztikai Hivatal jelenleg mintegy százötven különböző szintű, a fenntartható fejlődéssel szorosabb vagy tágabb kapcsolatban lévő mutatót mér. A Keretstratégia a későbbiekben javaslatot tesz a nemzeti erőforrások alakulását könnyebben áttekinthetővé tevő „kulcsindikátorok” alkalmazására.

(2) Az állandóan fejlődő tudományos ismeretekre figyelemmel az indikátorok jelzései alapján értékelni kell az erőforrások helyzetét, felismerve: melyek vannak kritikus állapotban, melyek kritikussá válása várható, illetve, hogy a nemzet jólétéhez mely erőforrások fejlesztése járulhat hozzá hosszú távon a leginkább.

A Keretstratégia a következőkben részletes helyzetértékelést ad.

(3) Azonosítani kell azokat az okokat (hajtóerőket), amelyek az egyes erőforrások degradálásához vagy gyarapításához hozzájárulnak. A degradáló hajtóerők visszafogását vagy a gyarapító hajtóerők támogatását prioritásként kell kezelni.

A Keretstratégia helyzetleíró része a nemzeti erőforrások állapotának bemutatása mellett utal a jelen állapothoz vezető okokra is. A „fenntarthatóság felé való átmenet” fejezetben táblázatos formában ki is emeljük a lényegesebb hajtóerőket.

(4) A prioritásokat minden kormányzati, regionális vagy helyi döntés – legyen az hosszabb távú ágazati stratégiák megalkotása, jogszabály-alkotás, a költségvetés tervezése vagy egy települési területrendezési terv – során érvényre kell juttatni.

A Keretstratégia javaslatot tesz azokra az intézményi megoldásokra, amik segítségével a fenntarthatósági követelmények, szempontok döntésekben való figyelembevétele megtörténhet.

(4.1) *Független intézmények:* Mivel az erőforrások gondozására, fejlesztésére nemzeti jövedelmünkéből kell áldozni, s így a nemzeti tőke gyarapítása a folyó fogyasztást

rövid távon csökkenti, érdeellentét állhat fenn a demokratikus politikai döntéshozatali rendszerek túlnyomóan rövid távon optimalizáló gyakorlata és a nemzet hosszú távú erőforrás-felhalmozó és –megőrző érdekei között. Ezért szükség van olyan intézmények (alkotmányos rendelkezések, automatikus szabályok, kormánytól független korlátozott jogkörű szervezetek) ésszerű hálózatára, amelyek képesek jelezni a döntéshozók számára a nemzeti erőforrások megfelelő megőrzéséhez elengedhetetlen feltételeket, s bizonyos esetekben a szükséges erőforrás-védelmi intézkedéseket ki tudják kényszeríteni.

(4.2) *Kormányzati intézkedések:* Hangsúlyozzuk azt is, hogy a fenntartható fejlődés biztosítása nem csak ilyen, a kormánytól valamennyire független mechanizmusok és intézmények feladata. Értelmetlen munkamegosztás lenne, ha a választók közvetlen felhatalmazása alapján tevékenykedő kormányzat csak a jelen gondjaival törődne, míg a tőle független ellenőrző mechanizmusok és intézmények kizárólagosan biztosítanák a fenntarthatóságot. A fenntarthatóság felé való átmenet célja olyan politikai kultúra kialakítása, melyben a választók által a képviselőiknek adott mandátum valamilyen mértékben eleve tartalmazza a nemzeti erőforrások gondozásának igényét, a közpolitikai döntések pedig releváns módon mindig magukba foglalják a hosszú távú hatások elemzését és mérlegelését is.

A független fenntarthatósági intézmények:

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia javaslatai a hazai fenntarthatósági intézményrendszer kialakítására (benne a már létező megoldásokkal):

- A társadalmi közbeszéd és vita, a nyilvánosság

A fenntarthatóság felé való átmenet első lépése ennek a témának a rendszeres megjelenítése a politikai döntésekkel kapcsolatban, helyi, regionális és országos szinten egyaránt. A demokratikus rendszerekben kulcspozícióban lévő képviselők választóik felhatalmazása alapján cselekszenek, a választók többsége számára azonban a fenntarthatósággal kapcsolatos állapotok, folyamatok és problémák még csak nem is ismertek.

A fenntarthatósággal kapcsolatban mandátummal rendelkező szervezetek, a tudomány képviselői, a témát zászlójukra tűző civil szervezetek lehetnek a kezdeményezői a fenntarthatósági tematikának az aktuális kérdésekről folyó diskurzusokba való bevonásának. A közszolgálati média a közszolgálati kódex erejénél fogva, a kereskedelmi és civil sajtó pedig a téma érdekességénél fogva lehet közvetítője ezeknek a párbeszédnek.

A párbeszéd elemi feltétele, hogy a fenntarthatóságot érintő jelentős súlyú döntések előkészítésekor fenntarthatósági hatásvizsgálat készüljön, s annak eredményei a nyilvánosság számára megismerhetők legyenek. A párbeszédet segíti a fenntarthatóság kulcsindikátorainak évről-évre való nyilvánosságra hozása. A magyar nemzet állapotának, aktuális eredményeinek és kudarcainak értékelése árnyaltabbá válhat, ha például a gazdasági jólétet jellemző indikátorok (bruttó hazai termék, munkanélküliség, infláció, külkereskedelmi mérleg, forint árfolyama, stb) mellett, azokkal összefüggésben a nemzet erőforrásainak állapotára vonatkozó információkat is mérlegeljük.

- Társadalmi párbeszéd a gazdaság szereplőivel

A vállalkozások, a gazdasági szervezetek működése sok szálon befolyásolja egy nemzet hosszú távú sikerességét, erősítheti a fenntarthatóságot. Egyes szokások, menedzsment gyakorlatok pozitív hatással lehetnek a demográfiai folyamatokra, a tudásakkumulációra, az

egészségügyi helyzetre, a természeti erőforrások állapotára, a gazdasági erőforrások gyarapítására. Sok ilyen pozitív ok-okozati kapcsolat azonban központilag – jogi, normatív eszközökkel – nem kikényszeríthető.

A gazdálkodók is felismerték azonban a fenntarthatósággal kapcsolatos globális és helyi kihívásokat, sok vállalatnak van fenntarthatósági politikája vagy elkötelezték magukat a vállalatok társadalmi felelősségvállalási (CSR) gyakorlata mellett.

A kormányzat, az önkormányzatok, a civil szervezetek és a gazdasági érdekképviselők, illetve a vállalatvezetők, vállalkozók közötti párbeszéd eredményezhet olyan átfogó megállapodásokat, közös célok kitűzését, ami erőteljes előrelépés lehet a fenntartható társadalom létrejötté, megerősödése felé.

A természeti erőforrások kímélő használatában is fontos szerepe van az önkéntes megállapodásoknak, de itt az államnak már jóval több lehetősége nyílik az erőforrások központi védelmére (pl. megfelelő mértékű, az erőforrások használatát terhelő díjakkal vagy a termelési eljárásokra, termékekre vonatkozó közvetlen előírásokkal).

- **Döntések előzetes elemzése, a hatásvizsgálat**

A kormányzati és önkormányzati döntések előkészítése során a mai gyakorlatnál alaposabban, körültekintőbben és mélyebb szakmai megalapozottsággal kell vizsgálni az adott döntés hosszú távú, a nemzeti erőforrásokra gyakorolt hatásait. A legkézenfekvőbb megoldás, hogy a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 17. §-ának rendelkezéseit következetesen úgy értelmezzük, hogy az ott megjelölt hatásvizsgálati kötelezettség a nemzeti erőforrásokra gyakorolt hatások vizsgálatát („fenntarthatósági vizsgálatot”) is jelenti.

A hatásvizsgálati eljárás mélysége és bonyolultsága (és ezáltal költsége) igazodjon a döntés lehetséges hosszú távú hatásainak mértékéhez, súlyához.

- **Döntések előzetes vizsgálata, a tanácskozó testületek**

A döntések előzetes vizsgálatának a hatásvizsgálati eljárásnál kevésbé formalizált, szabványosított formája a javaslatok különböző állandó testületek általi véleményezése.

A javaslatok nemzeti erőforrásokra gyakorolt általános hatásai megvitatásának intézménye a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács. Az NFFT mintájára regionális vagy helyi fenntarthatósági tanácsok is létrehozhatók.

A fenntarthatóság felé való átmenetben szerepet kaphatnak a már létező, törvények által létrehozott, többoldalú tanácsok is. Ezek a testületek szakterületüket kiválóan ismerik, országos szinten biztosítják a horizontális integrációt.

A jogszabály-tervezetek véleményezésében jelentős szerepe lehet az alapvető jogok biztosának és annak a jövő nemzedékeket védő helyettesének.

- **Tanácskozó (deliberatív) eljárásban hozott helyi, kisregionális döntések**

Olyan esetekben, amikor a hosszú távú hatásokkal járó, aktuális ügyben hozott döntésnek nincs túl sok érintettje, s ezek az érintettek alacsony tranzakciós költségekkel képesek egymással az adott döntés kapcsán közvetlen tárgyalásba bocsátkozni, a döntés alapozható az érintettek konzultációjában érvként felmerülő gyakorlati ismeretekre. Az érintettek között ugyanis nagy valószínűséggel lesznek olyanok, akik a jövő nemzedékek megszemélyesítőjeként érvelnek majd. Önkormányzat vagy regionális társulás akár rendszeresen is kijelölhet, felkérhet olyan a döntési tárgyalási folyamatban résztvevő személyt, akinek a hosszú távú hatások bemutatása az alapvető funkciója.

Az ilyen nyílt, az adott helyi közösséget érdemben bevonó döntési folyamat erősítheti a bizalmi viszonyokat, erősítheti a fenntarthatóságot támogató értékeket. Az ezzel kapcsolatos

jó példák országos szintű ismertté tétele pedig mintákat adhat más helyi vagy kisregionális közösségek számára.

- **A bizalom infrastruktúrájának erősítése: kulturális intézmények**

A politika és a szakterületek előtt napjainkban már nyilvánvaló, hogy az emberi kapcsolatok szabályozásának a bizalom fontos, nélkülözhetetlen feltétele. A bizalom szükséges a hatékony emberi együttéléshez, hiánya ugyanakkor súlyos egyéni, közösségi és társadalmi konfliktusokhoz vezet. A kulturális intézményekben – különösen a közgyűjteményekben, közművelődési intézményekben, könyvtárakban – működő közösségek az egész életen át tartó tanulás új tanulási alkalmain, a gyakori együttműködésekben, a kreatív együttléteken és az összetartó értékek, élmények, érdekek folyamatos elsajátításával, jelentős mértékben hozzájárulnak a bizalom újratermeléséhez, a társadalmi kohézió erősödéséhez. Többek között ezért is fontos a művelődési házak, múzeumok, könyvtárak hálózata, ahol kedvező körülmények között, minimális költséggel életben tartható és működtethető Magyarország közösségi hálózatának jelentős része.

- **Alkotmányos szabályok**

Egyes, a nemzeti erőforrásokat védő rendelkezéseket az Országgyűlés az Alaptörvényben rögzített. Alkotmányos szabályaink szerint ezen követelmények nem teljesülése esetén a megfelelő intézményeknek joguk van a megfelelő korlátozó lépés megtételére.

- **Az automatikus kormányzás eszközei**

A nyugdíj-szabályok megállapításánál, az implicit államadósság féken tartása érdekében alkalmazható eszköz, a megfelelő szabály (képlet) kialakítását megfelelő szakmai és társadalmi egyeztetés után lehet kialakítani.

A központi államigazgatás feladatai a fenntarthatóság felé való átmenetben:

A végrehajtást biztosító állami intézményrendszernek a „még éppen szükséges méretű, de hatékony állam” koncepciójára célszerű épülnie; nem feltétlenül szükséges új intézményeket létrehozni. Ugyanakkor mélyreható strukturális változásokat kell végigvinni a minisztériumok, a központi és a területi közigazgatás szervei közötti együttműködés terén, mert a jelenlegi ágazati szemléletű tervezési és jogalkotási gyakorlat a fenntarthatóság több ágazatra kiterjedő törekvéseit zátonyra futtathatják. A végrehajtási mechanizmusoknak olyan harmonizált és kikerülhetetlen tervezési és érdekeltségi rendszert kell alkotniuk, amelyek „sodorják magukkal” a megvalósítást a fenntarthatóság felé vezető úton.

Az ágazati stratégia- és jogalkotás kiemelt prioritásai: Bár a fenntarthatóság horizontális megközelítést igényel, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a közhatalmi intézmények, a jog- és stratégia-alkotás „rendje” jelenleg ágazati struktúrákban működnek. A fenntarthatóság felé való átmenet során a kiemelt ágazati feladatok azonosíthatók, amelyeket a Keretstratégia indikatív jelleggel fog tartalmazni. Az ágazati kiemelt prioritások nyújtanak közvetlen kapcsolódási pontot jelen Keretstratégia és az országban a jövőben tervezésre kerülő ágazati stratégiák között.